

פרופ' יונתן גרוסמן

## 54 חלוקת הקורבנות בין הכוהנים – חלק ראשון

העתיקו אותו מקורבן חטאת גם לאשם, על סמך פסוקנו  
שמשווה ביניהם.

אני מהסס בדבר, אך ייתכן שלא במקרה הסכימו חכמים  
שהפסוק שלפנינו משווה בין החטאת לאשם בדין  
הסמיכה, אף שהם חולקים על ר' אליעזר שבפרטי דינים  
אחרים אין ללמוד מפסוקנו ולהשוות את דיני שני  
הקורבנות האלו. שלא כמו ר' אליעזר שמזהה הלכות  
הנוגעות בתהליך הקרבת שני הקורבנות, חכמים  
משווים בין הקורבנות במה שמתרחש לפני ההקרבה  
ואחריה. בכל הקשור לתהליך ההקרבה עצמו, חכמים  
מבחינים בין הלכות שני הקורבנות הללו, אך כשם  
שהכתוב קושר ביניהם לאחר הקרבתם בכל הנוגע  
לחלוקת בשר הקורבנות לכוהנים העובדים, כך ניתן  
לזהות ביניהם גם בטרם ההקרבה, עוד לפני שהובחנו  
הקורבנות זה מזה בתהליך עבודת הדם השונה שלהם.  
במובן מסוים שני הדיונים באמת מקבילים: חלוקת  
בשר הקורבן לכוהן העובד, מייצגת מעין 'זיקת בעלות'  
שקיימת בין הכוהן לקורבן. ההכרעה איזה כוהן יקבל  
את בשר הקורבן מצביעה על הכוהן שנקשר עם הקורבן,  
וממילא מסיר את זיקת הכוהנים האחרים מקורבן זה.  
כפי שכבר עלה בדיונים קודמים, כך יש להבין גם את  
דין הסמיכה. תפקידה ליצור זיקה בין הבעלים הספציפי  
לקורבנו – בהמה ספציפית. לפיכך, אם הכתוב יוצר  
זיקה בין החטאת לאשם בכל הקשור לזיקת הכוהן אל  
הקורבן, אפשר להרחיב זאת גם אל הזיקה של הדמות  
הנוספת העומדת לצד הקורבן – הבעלים, ולדרוש את  
סמיכת ידיו גם באשם.

אך יש להדגיש שוב, שדיון זה נעשה ברובד מדרש חז"ל.  
בפשטי המקראות נראה שאין סמיכה בקורבן אשם כלל  
ושהבעלים מושכים ידיהם ממנו עם הבאתו אל הכוהן.

### חלוקת המנחה בין הכוהנים: חז"ל

האתגר הגדול בהבנת פסוקי חלוקת הקורבנות הוא  
קורבן המנחה, השונה בדין זה מכל שאר הקורבנות  
(בחזה השלמים נדון בהמשך), וסביר שבשל כך הדיון  
בקורבן זה נדחה לסיום הרשימה. בקורבן מנחה נדמה  
שיש חלוקה בין שני סוגי מנחות שונים:

בשיעורנו הקודם דנו במתן עור העולה לכוהן המקריב  
את העולה. דין עור העולה נזכר לצד הגדרת זהות הכוהן  
האוכל מקורבנות אחרים, ובהם נדון בשיעורנו הנוכחי.

עוד לפני דין עור העולה עולים לדיון האשם והחטאת  
אשר מוזכרים יחד: "כַּחֲטָאת פְּאֵשׁ תֹּרֶה אַחַת לָהֶם:  
הַפֶּהן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בוֹ לוֹ יְהִי" (ז, ז). החידוש המרכזי  
בפסוק זה נוגע לקורבן האשם, שהרי על החטאת דבר  
זה כבר נאמר בדיני תורת החטאת ("הַפֶּהן הַמְּחַטָּא אֶתְהּ  
יֵאכְלָנָה" – ו, יט). בחטאת, הפועל המתאר את הכוהן  
העובד הוא "הַמְּחַטָּא", אולם כאן, כששני הקורבנות  
נזכרים יחד, לא ניתן לשלב פועל זה שהוא ייחודי  
לקורבן חטאת בלבד, ועל כן מובא פועל כולל יותר:  
"הַפֶּהן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בוֹ". ייתכן ששילוב שני הקורבנות  
יחדו נעשה מתוך פרספקטיבה משפטית-הלכתית בלבד,  
אך גם ייתכן שהוא מעיד שבעמידת הכוהנים מול  
הקורבנות האלו יש דבר מה משותף. אומנם מצדו של  
החוטא הזקוק לכפרה, שני קורבנות אלו מתפקדים  
באופן אחר: חיטוי המשכן או כפרת אשם הבעלים; אך  
מצדם של הכוהנים האוכלים קורבנות אלו, יש דמיון רב  
ביניהם. הבעלים יזכו להשלמת כפרתם דרך אכילת  
הכוהנים שמשמשים בהקשר זה כבאי כוחו של המזבח.  
פיהם שלהם יאכל את אשר הותירה אש המזבח, ובכך  
תושלם כפרת הבעלים.

כבר הזכרנו שלשיטת ר' אליעזר הפסוק המשווה את  
החטאת והאשם בלשון כללית – "כַּחֲטָאת פְּאֵשׁ תֹּרֶה  
אַחַת לָהֶם" – הורחב הרבה מעבר לדין חלוקת הבשר  
בין הכוהנים ונתפס כעמדה עקרונית. יש דינים ייחודיים  
שנאמרו ביחס לחטאת ור' אליעזר הרחיב אותם גם על  
האשם.<sup>1</sup> עם זאת יש לציין שגם חכמים, החולקים על ר'  
אליעזר, ראו בפסוק שלפנינו עמדה עקרונית שיוצרת  
קשר בין הקורבנות. במיוחד אמורים הדברים ביחס לדין  
הסמיכה בקורבן אשם. כפי שכבר הזכרתי, גם אם  
בפשטי המקראות לא נזכר דין הסמיכה באשם, חכמים

לאשם ("מתן דמים למעלה"). אפשרות זו אומנם נדחית, אך עצם  
העלאתה מלמדת הרבה על הרצינות שבה ר' אליעזר ראה את השוואת  
האשם לחטאת.

1 ראו בהרחבה בדיונו של הרב ליכטנשטיין, שיעורי זבחים, עמ' 252-  
263 (ביחס לדינים שר' אליעזר לומד מהיקש החטאת לאשם – ראו  
שם בעמ' 254-255). הרב מראה שם, שהגמרא מעלה על דעתה כוהן  
אמינא שר' אליעזר יעתיק את עבודת הדם הייחודית של החטאת

"וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֹּאפֶה בְּתַנּוּר וְכָל נֶעֱשֶׂה בַּמִּזְבֵּחַ וְעַל מַחְבַּת – לִכְהֵן הַמִּקְרִיב אֹתָהּ לֹו תִהְיֶה.

"וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְחֻרְבָּה – לְכָל בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו".

מה היחס בין שני המשפטים האלו? חז"ל – וחלק מהראשונים בעקבותיהם – הבינו ששני המשפטים מתייחסים לאותה המנחה, ועל כן הציגו זאת כסתירה, האם המנחה הולכת "לכהן המקריב אתה" או שמא "לכל בְּנֵי אֹהֶרֶן תִּהְיֶה":

"לכהן המקריב אתה וגו'": יכול לו לבדו? תלמוד לומר 'לכל בני אהרן תהיה'. יכול לכולן? תלמוד לומר 'לכהן המקריב'. הא כיצד? לבית אב של אותו יום שמקריבין אותה"

(רש"י על אתר).

מאחר שבמשפט הראשון מובא שהמנחה צריכה להגיע דווקא לכהן העובד, ואילו מהמשפט השני עולה שיש לחלקה בין כל בני אהרן – 'איש כאחיו' – הגיעו חז"ל לפשרה: המנחה נחלקת בין כוהני בית האב שעובדים באותו יום, ורק בין אלו הראויים לעבוד – לא הטמאים או האבלים על מתיהם. בית האב הוא החמולה הכוהנית שעובדת באותו יום במקדש ואחראית על הקרבת הקורבנות באותו היום. חז"ל מלמדים שאין זה משנה מיהו הכוהן הספציפי מתוך אותו בית אב שטיפל בקורבן. הקורבן מתחלק בין הכוהנים העובדים באותו יום.

מסקנה זו הורחבה גם לשאר הקורבנות. כך רש"י במקום:

"הכהן אשר יכפר בו' (ביחס לחטאת ואשם) – הראוי לכפרה חולק בו, פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן.

"עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה' (ביחס לעולה) – פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן שאינן חולקים בעורות".

ראוי לציין, שאכן גם בקורבנות נוספים ניתן לעמוד על מתח דומה לזה המצוי במנחה. כך למשל בקורבן האשם – עליו נסמכת הפיסקה כולה – נאמרים שני הפסוקים הבאים ברציפות: "כָּל זָכָר בְּפִהֶינִי יֹאכְלֶנּוּ... כַּחֲטָאת כְּאֲשֶׁר תֹּוֹרָה אַחַת לָהֶם הִלָּחֵן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לֹו יִהְיֶה" (ז, ו-ז). לו ירצה הקורא הוא יכול להציג זאת כסתירה – "כל זכר יאכלנו", או דווקא "הכהן אשר יכפר בו"? אכן, במקרה זה התשובה נראית גם היא מובנית מאליה: בשר האשם מגיע לידי הכוהן העובד, ומותר לו להאכיל בו רק את הזכרים שבמשפחתו ולא את בנותיו. ניתן לסמוך קריאה זו על שינוי הפועל: בשר האשם "יהיה" לכוהן העובד, אך כל זכר ממשפחתו "יאכלנו". סתירה דומה לזו מתרחשת גם בקורבן החטאת, אך שם לא ניתן להסתמך על פיצול הפועל, מפני שאותו הפועל נזכר בשני צדדי הפסוק ('לאכול'). תחילה נאמר שהכהן העובד הוא האוכל את הבשר – "הִלָּחֵן הַמַּחְטֵא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה" (ו, יט), ומיד אחר כך יש ניסוח מרחיב: "כָּל זָכָר בְּפִהֶינִי יֹאכְל אֹתָהּ" (שם, כב). אפשר לבאר פסוקים אלו בדרכים שונות, אך מבחינת חז"ל הסתירה נותרה על כנה, והם ביארו הן באשם והן בחטאת שאלו מתחלקים בין כל הכוהנים שעובדים באותו יום ('בית האב') והבשר לא ניתן רק לכוהן שבפועל נתן את הדם או זרקו על קרנות המזבח.

סביר שמבחינה מעשית, הכוונה היא שהכוהן באמת ייתן מחלקו לכל בית האב שעובד באותו יום במקדש, ושכוהנים נוספים יצטרפו לאכילת הקורבן (גם במנחות וגם בשאר הקורבנות). אין זה הגיוני שכוהן אחד שעבד את עבודת החטאת או האשם יאכל את כל בשר הקורבן בעצמו. מדובר בקורבן שנאכל ליום אחד בלבד, ומדובר בכמות אדירה של בשר. קשה להאמין שהתורה מתכוונת שכוהן בודד יעשה זאת בעצמו. לכן הניסוח המדויק של השאלה העומדת לדיון הוא: האם הקורבן מתחלק בין כל הכוהנים העובדים או שהבשר או המנחה עוברים רק לרשות הכוהן העובד בפועל, גם אם אחיו הכוהנים מצטרפים אליו לאכילת הקורבן?

קריאת חז"ל, ופרשנים רבים בעקבותיהם, מסתמכת על ההנחה שיש לקרוא את שני המשפטים במנחה כמוסבים על אותה המנחה ועל כן נוצרת סתירה.<sup>3</sup> אולם בקריאה פשוטה מדובר בסוגי מנחות שונים. המשפט

כולה לעם ישראל כולו (ראו גם אצל ר' כשר, יחזקאל כה-מח (בסדרת מקרא לישראל), עמ' 914).

3 רד"צ הופמן טען שהמונח "מנחה בלולה בשמן" מתאימה גם למנחות המעובדות ולא רק למנחת סולת ועל כן ברור שהצדק עם חז"ל, מה גם שבפרק ב' לא מצאנו שום חלוקה בין הכוהנים אלא רק אמירה כללית: "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" (ויקרא, חלק א, עמ' קעג).

2 רנדטורף (בפירושו לויקרא בסדרת BKAT, עמ' 248) העיר שהצירוף "איש כאחיו" נזכר בעוד מקום בלבד במקרא – כשמתאר יחזקאל את ירושת הארץ לכל שבטי ישראל באופן שוויוני: "וּנְחַלְתֶּם אֹתָהּ אִישׁ כְּאָחִיו אֲשֶׁר נְשִׂאתִי אֶת יְדֵי לְתַתָּה לְאַבְתֵּיכֶם" (יחזקאל מ"ז, יד). בכך, דין חלוקת הקורבנות מהמזבח לכל הכוהנים ניצב כאב טיפוס לחלוקת הארץ

שהכוהן שמקריב את הקורבן הוא גם זה שיאכל את הבהמה, שהרי מדובר בהמשך אותו תהליך.

מבחינה זו, הקפדת התורה שהכוהן המקריב הוא גם זה שיאכל חושפת עיקרון יסודי שמלווה את הפרשה כולה. הכוהן אוכל במרחב הקדוש לצד המזבח; הוא אוכל רק בזמן שגם המזבח אוכל את חלקו מהקורבן; הוא איננו יכול להחמיץ את המנחה – כשם שחמץ אסור על המזבח;<sup>6</sup> ודווקא הכוהן שהגיש את הקורבן למזבח הוא שאוכל את הבשר או הסולת שנותרו. ברוח זו ניתן להבין גם את עמדתו הייחודית של ר' אהרן הלוי (הרא"ה) – שרבים התקשו בה – שכתב שיש למלוח במלח גם את חלק הכוהנים שנאכל על ידם.<sup>7</sup> הרא"ה עצמו התרגש מגילוי זה וכתב על כך "ואנן אנהרו לן ביה עיינין מן שמיא", ולאור דברינו, ניתן להבין את הרקע לדין זה. אם אומנם אכילת הכוהן היא מטעמו של המזבח, הרי שבהחלט ייתכן, שכשם שיש למלוח את הקורבן ("ברית מלח"), כך יש למלוח גם את הבשר שהכוהן ממשיך ואוכל כנציג המזבח.

אך אם כך, כיצד יש להבין את החלוקה שעולה באופני המנחה השונים – מדוע טענת הנצי"ב איננה תקפה במנחת הסולת, שעל פי פשטי המקראות מתחלקת מלכתחילה בין הכוהנים כולם?

החלוקה בין המנחות כה מוזרה, עד ששד"ל הציע שלמעשה אין בכתוב עצמו כל הבדל בין המנחות השונות, ושינוי הסגנון של הכתוב איננו אלא גיוון המקובל במקרא; משמעות שני הפסוקים אחת – המנחה מגיעה לכוהן העובד בלבד: "אך לכל בני אהרן תהיה" היא מליצה שווה למליצת "לכהן המקריב אותה לו תהיה" (פירושו לויקרא ז', י). תופעת התקבולת המגוונת ידועה במקרא, והיא אכן מתרחשת לא פעם, ויש להודות שאם נאמץ את הצעתו, תתקבל קריאה פשוטה למדי וכל בעיותינו – לפחות בהקשר חלוקת הקורבנות לכוהנים – תיפתרנה.

אולם פירושו דחוק. דין המנחה נדחה לסוף הרשימה בגלל הפיצול הנידון, ועצם חלוקת המנחה לשני סוגים כבר מעידה שיש להם דינים שונים, שהרי אחרת אין כל סיבה לחלק ביניהם. יכול היה הכתוב לשמור על סגנונו

הראשון עוסק במנחות המעובדות: "וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תִּאָּפֶה בְּתַנּוּר וְכָל נֶעֱשָׂה בְּמִרְחֶשֶׁת וְעַל מִחְבֵּת", בעוד המשפט השני עוסק במנחת סולת ובמנחת חוטא: "וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן [=סולת] וְחֶרֶבָה [=מנחת חוטא שאין מוסיפים לה שמן]". לפי זה, המנחות המעובדות הולכות לכהן הספציפי שהקריב מנחה זו – בהתאמה לדין עור העולה ובשר החטאת והאשם, אך מנחת הסולת ומנחות החוטא חריגים ולגבם יש דין ייחודי, שלא הכוהן הספציפי שעבד במנחה מקבל את הנותרת אלא היא מתחלקת בין כל הכוהנים.<sup>4</sup>

הנצי"ב נעתר בקריאתו לעולה מפשטי המקראות, וטען שלמרות ההכרעה ההלכתית המחלקת את הקורבן בין כל הכוהנים, יש עדיפות – בכל הקורבנות כולם – שהכוהן העובד הוא זה שיאכל את הקורבן, מאחר שבאכילתו הבעלים מתכפרים, ועל כן יש עניין שהכוהן המקריב הוא גם זה שיאכל:

"יאכלנה' – ידוע דעת חז"ל שהוא לענין חלוק, שמי שראוי לחטא זוכה בחילוק, אבל לאכילה כל זכר כשר. אבל מכל מקום ודאי אין המקרא יוצא מידי פשוטו, דמיירי באכילה ממש, שהרי מפרש המקרא 'במקום קדוש וגו'". אלא הפירוש, דאף על גב דכל זכר בכהנים יאכל אותה והיא מצוה עליהם... מכל מקום על המחטא היא מיוחדת ביותר, משום שבאכילת הכהן מתכפרין הבעלים, והכהן המתחיל במצוה אומרים לו גמור, אע"ג דאיכא דעדיף מיניה. משום הכי, אם נשרף או נטמא הבשר ולא נשאר אלא כזית, המצוה שיאכל המחטא אותו כזית" (העמק דבר על ויקרא ו', יט).<sup>5</sup>

הנחת היסוד של הנצי"ב חשובה ביותר להבנת אופי האכילה בפרשתנו כולה. לדבריו, יש עניין שהכוהן המקריב ימשיך באכילה באשר זו נתפסת כהמשך מסע הכפרה – "והכהן המתחיל במצוה אומרים לו גמור". אם הצדק אתו, שהאכילה נתפסת כהמשך מסע ההקרבה, הרי שמדובר בקשר מהותי יותר בין הכוהן המקריב לכוהן האוכל. כפי שכבר הערנו כמה פעמים, הכוהן האוכל נתפס כבא כוחו של המזבח, וממילא מתאים

5 הנצי"ב מעיר שם, שגם החתם סופר (א"ח סימן מ"ט) כתב שעיקר מצות אכילת הקורבנות הוא בכהן המקריב ממש.

6 הגמרא צריכה להתיר במיוחד תוספת שמן ודבש במנחה שהכוהנים אוכלים (סוטה י"ד ע"ב). ההוה אמינא ברורה – כשם שלמזבח אסור להעלות שמן ודבש, אולי הדבר יאסר גם על הכוהנים.

7 בדק הבית (השגותיו על תורת הבית של הרשב"א), שער שלישי (לאור הגמרא במנחות דף כ"א ע"א).

4 לדעת רוב הראשונים, ההכרעה ההלכתית היא – כאמור – שבכל הקורבנות חולקים הכוהנים השייכים לבית האב שעובדים באותו יום. חריג הראב"ד, שלטענתו בקורבן מנחה יש מצווה מיוחדת שהכהן העובד הוא גם זה שיאכל, בניגוד לשאר הקורבנות (פירוש הראב"ד לספרא, פרשת צו, פר' ב'). דבר זה משקף מצד אחד את ייחודיותה של המנחה, אך מפשטי המקראות עולה ההיפך: דווקא המנחה נחלקת בין כל הכוהנים בעוד שאר הקורבנות הולכים לידי הכהן העובד.

שהיה בתורת המנחה בתחילת הפרשה, שם באמת לא נזכרה החלוקה שבין המנחות השונות כי הדינים המובאים שם תקפים באותו האופן לשני אופני המנחה.

מאחר שההכרעה ההלכתית במקרה זה שונה משפטי המקראות, לא כל הראשונים הציעו ביאור לחלוקה בין המנחות – העולה לפי הפשט בלבד. עם זאת, גם רמב"ן וגם רמב"ם הציעו ביאורים לחלוקה העולה מפשטי המקראות, ולאחר שנדון בדבריהם – בשיעורנו הבא – נציע ביאור לחלוקת המנחות, התלוי באופי השונה של המנחות הללו.

\* \* \* \* \*  
\* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולפרופ' יונתן גרוסמן \*  
\* עורך: בנימין פרנקל, תשע"ט \*  
\* \* \* \* \*  
\* בית המדרש הוירטואלי \*  
\* מיסודו של \*  
\* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash \*  
\* <https://etzion.org.il/> האתר בעברית: \*  
\* <http://www.vbm-torah.org> האתר באנגלית: \*  
\* \* \* \* \*  
\* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 \*  
\* דוא"ל: [office@etzion.org.il](mailto:office@etzion.org.il) \*  
\* \* \* \* \*